

РЕЗЮМЕ

Е. Н. Бондаренко. Дидактическая роль мультимедийных средств в процессе обучения иностранному языку в вузе.

В статье проведен анализ инновационных подходов к обучению иностранному языку, определена дидактическая роль мультимедийных средств на занятиях иностранного языка, доказана необходимость внедрения мультимедийных программ в процесс обучения иностранным языкам студентов-филологов.

Ключевые слова: мультимедийные средства, инновационные подходы, эффективность образовательного процесса.

SUMMARY

O. Bondarenko. The didactic role of multimedia devices in the process of teaching english in the institute of higher education.

The article deals with the analysis of the innovative approaches to the teaching of foreign language, determination of the didactic role of multimedia devices at the lessons of English, proof of the application necessity of the multimedia programs in the educational process of teaching English.

Key words: multimedia devices, innovative approaches, the effectiveness of the educational process.

УДК 378 (477.54)

О. В. Гончар

Харківська державна академія
дизайну і мистецтв

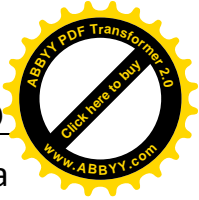
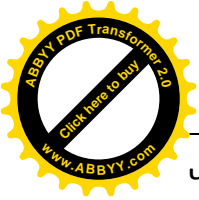
ВИБІР СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В АСПЕКТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті характеризується стилі педагогічного спілкування, а також розглядається їх співвідношення зі стилями керівництва, вибір яких багато в чому визначає модель педагогічної взаємодії учасників навчального процесу у вищій школі України другої пол. ХХ ст. Обґрунтовується, що специфіка поняття стилю педагогічного управління обумовлює низку базових дескрипторів характеру педагогічної взаємодії, що визначають усю освітню парадигму вищої школи.

Ключові слова: спілкування, стиль, відношення, суб'єкт, взаємодія, керівництво, інтерактивний, освітня парадигма.

Постановка проблеми. Важливою і багато в чому вирішальною складовою загального процесу європейської інтеграції України є входження української вищої освіти в європейський освітній і науковий простір на основі фундаментальних цінностей та принципів Болонського процесу. Перетворення сучасного суспільства неможливе без його духовного оновлення, в якому зростає значущість фактору гуманістичної спрямованості до формування особистості.

Останнім часом, відзначаючи загострення необхідності переоцінки й переосмислення характеру педагогічної діяльності, педагогічна наука все

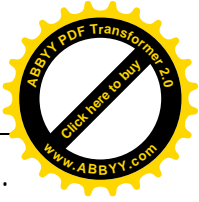
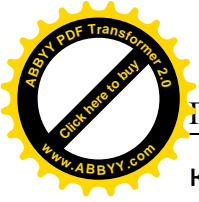
частіше звертається до прогресивно-накопиченого досвіду, основанийого на гуманістично орієнтованому навчальному процесі, який спрямований на досягнення усвідомлюваних особистісно значимих цілей, де суб'єкти процесу навчання виступають як активні, рівноправні за мірою їх знань та можливостей, партнери.

Під гуманістично-орієнтованим навчанням розуміють теорію й практику, що десятиліттями напрацьовувалася як у вітчизняній, так й у західній науці. Гуманістична педагогіка, вільне виховання (США і Європа 70-х років), педагогіка співробітництва (80-і роки, СРСР), переорієнтація позиції студента (учня) з об'єктної на суб'єктну, розробка особистісно орієнтованого навчання, проникнення інтерактивних технологій в освітній процес і таке ін. – усі вони близькі багато у чому поняття, що протистоять авторитарній педагогіці. Нова освітня модель повинна, на наш погляд, містити мотивований підхід до навчання, що надасть студентам поштовх підключитися до загальноєвропейської інформаційно-освітнього середовища. Викладачу як посереднику між академічною інформацією та студентом необхідно вдосконалювати свою комунікативну та наукову культуру для подолання роз'єднання між усіма учасниками навчального процесу. Саме спілкування обслуговує навчальний процес, який являє собою багатопланову сферу систематичної взаємодії викладача з навчуваними.

Отже, становлення і розвиток на цьому історико-педагогічному етапі гуманістичного напрямку освіти обумовили докорінну зміну самого змісту ідеї педагогічної взаємодії в цілому та загострили питання вибору стилю педагогічного спілкування, зокрема.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз свідчить про необхідність розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних із розвитком ідеї педагогічної взаємодії. На це вказують сучасні українські вчені-педагоги О. В. Глузман, С. С. Вітвицька, О. М. Друганова, С. Т. Золотухіна, М. Б. Євтух, В. С. Курило, О. М. Микитюк, С. О. Микитюк, В. К. Майбородова, Н. С. Побірченко, Н. В. Пузирьова, О. А. Рацул та ін.

Проблема вибору викладачем стилю педагогічного спілкування як стилю взаємодії між учасниками навчального процесу, як свідчить аналіз педагогічних досліджень та публікацій, порушувалась ще в 60-і роки XIX століття (А. Ю. Колесников). Але найбільш продуктивним періодом розробки альтернативних авторитарно-тоталітарному стилю спілкування

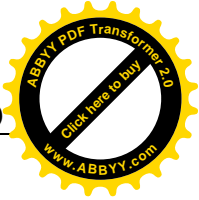
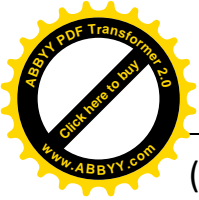

концепцій вважається ХХ століття, зокрема 20-і р., кінець 50-х – поч. 60-х р. (Л. І. Божович, Б. П. Єсіпов, Ф. Н. Гоноболін, Н. В. Кузьміна та інш.), друга половина 80-х р. та пізніше (Ш. А. Амонашвілі, Г. М. Андреева, І. П. Волкова, Є. Н. Ільїна, С. Н. Лисенкова).

Багато дослідників визнають необхідність розрізнявати власно індивідуальні (своєрідні) стилі та типові, тобто такі, що задані певними вимогами практичної діяльності (И. Б. Жуванов, Є. И. Ільїн, В. А. Толочек, М. Р. Щукін). Але дослідження стилю педагогічного спілкування є більш поширеним, ніж інші. Це зумовлено тим, що в стилі взаємопов'язані внутрішні спонукання педагога та зовнішні прояви педагога, а саме, методи та прийоми педагогічної праці (Н. А. Березовін, Л. І. Габдуліна, А. В. Киричук, Я. Л. Коломінський).

Необхідно зазначити, що проблема ефективності спілкування багатьма вченими (І. А. Зимня, Я. Л. Коломенський, С. В. Кондратьєва, А. А. Леонтьєв, Н. В. Кузьміна, А. О. Реан) віокремлюється у самостійний напрям дослідження. Так, І. А. Зимня вважає, що стиль педагогічного спілкування є компонентом стилю педагогічної діяльності, що передбачає також стиль керівництва, стиль саморегуляції і когнітивний стиль педагога. Перше експериментальне дослідження стилів керівництва було проведене ще у 1938 році німецьким психологом Куртом Левінім, якому належить класифікація стилів, що є актуальною й у наш час. А, наприклад, А. Бодалев у своїй роботі досліджував зв'язок між стилями педагогічного спілкування та особливостями сприйняття педагогом особистості тих, хто навчається.

Сьогодні все частіше педагоги-науковці під стилем педагогічного спілкування розуміють стиль взаємодії між викладачем та тими, хто навчається. О. В. Коротаєва, наприклад, розподіляє всі види педагогічної взаємодії на дві великі групи, а саме: «педагогічну взаємодію методологічного, тобто теоретичного, характеру та багатобічну палітру практико-орієнтованих взаємодій» [5, 80]. До першої групи дослідниця відносить взаємозв'язок вчення та викладання та відповідних методів (М. А. Данилов, В. Оконь, Л. Д. Скляренко), взаємодію форм навчально-виховної роботи (Ю. К. Бабанський, Л. В. Байбородова), процес інтеграції педагогічної теорії і практики тощо. До другої групи, на її думку, належать класифікації міждисциплінарного характеру, що стосуються стилів керівництва (по К. Левін) та форм міжособистісного спілкування

(В. А. Горянiна).

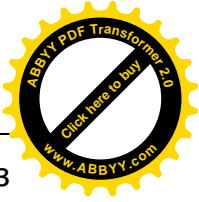
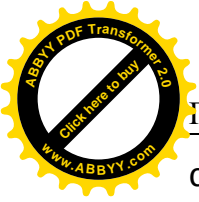
Незважаючи на широке коло iснуючих досліджень, що розвивають рiзні аспекти педагогічної взаємодії (педагогіка взаємодії (А. С. Белкін, И. А. Зимова, Є. В. Коротаєва, А. І. Кравченко, М. І. Щевандрін); педагогіка підтримки (О. С. Газман, Н. Н. Михайлова, С. М. Юсфін); мистецька педагогіка (О. П. Рудницька), організація навчального співробітництва в колективних, кооперативних, групових формах роботи (А. І. Донцов, Х. Й. Лийметс, А. В. Петровський, В. В. Фляків, Д. І. Фельдштейн, Г. А. Цукерман, С. Г. Якобсон), творчо-раціонально-психологічний напрям (П. П. Блонський, Г. О. Гордон, А. Г. Калашников, Г. С. Костюк, А. В. Луначарський, А. Г. Пінкевич, С. Л. Рубінштейн), театральна педагогіка (К. С. Станіславський), на цей момент можна говорити, що ідея педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої освіти ще не була втілена у будь-якій самостійній моделі.

Актуальність дослідження посилюється також тим, що ефективність організації педагогічної взаємодії учасників навчального процесу багато в чому залежить від стилю спілкування або стилю керівництва тих, хто навчається.

Мета статті – характеристика стилів педагогічного спілкування та визначення їх співвідношення зі стилями керівництва, що зумовлюють вибір моделі організації педагогічної взаємодії в аспекті гуманізації навчального процесу у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні продуктивно організований процес педагогічного спілкування передбачає забезпечення реального психологічного контакту та атмосфери взаєморозуміння, за умови яких повинен проходити педагогічний процес.

Так, у тлумачному словнику української мови під словотерміном «стиль» розуміється «сукупність прийомів, характерних рис, якоїсь діяльності, поведінки, методу роботи; характерна манера поводитися говорити, одягатися та ін..» [6, 429]. У педагогічному словнику «стиль діяльності» визначається як сукупність індивідуальних особливостей певної особистості, що впливає на спосіб досягнення мети цієї діяльності, яка зумовлює своєрідність її виконання. Тут завжди проявляються індивідуальні та типові особливості особистості». В цьому ж словнику «стиль педагогічного спілкування» у дефініції вже має деякі уточнення, а

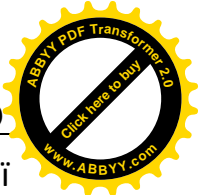
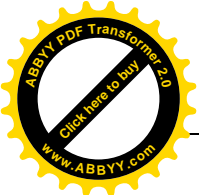
саме: «... це індивідуально-своєрідна манера (спосіб) спілкування з колегами та навчуваними» [5, 557].

Так як під стилем педагогічного спілкування розуміють і індивідуально-типологічні особливості взаємодії учасників навчального процесу [3, 97], вибір викладачем стилю спілкування зумовлює можливість подолання психологічних перешкод та конфліктів, які виникають у процесі взаємодії педагога із студентами, а також переведення останніх на позиції рівноправних суб'єктів процесу навчання. Наприклад, В. А. Толочек вибір стилю професійної діяльності пояснює, насамперед, організацією зовнішнього середовища: професійної діяльності й простором взаємодіючих суб'єктів, а потім особистісними особливостями студентів [7]. За словами науковця, стиль зумовлюється психологічним (психофізіологічними) факторами, але фатально не детермінований індивідуальністю суб'єкта, а формується як інтегральний ефект взаємодії суб'єкта і об'єкта. При цьому стиль може змінюватися згідно з різними умовами діяльності.

Найбільш поширеною сьогодні класифікацією стилів спілкування є типологія стилів, що була надана В. А. Кан-Каліком [3, 97–101]. Її умовно можливо поділити на позитивну та негативну частини.

Відправною точкою у системі детермінант взаємовідносин педагога та студентів є «спілкування-дистанція». До цього стилю вдаються особливо молоді педагоги, які ще недосконало володіють студентською аудиторією та мають потребу самоствердитися. Важливість дистанції у взаєминах між учасниками навчального процесу відзначав А. С. Макаренко. Великий український педагог підкреслював, що, хоча дистанція – це невід'ємна складова педагогічного процесу, яка рефлектує різні соціально-офіційні позиції його учасників, важливо уникнути фамільярності в спілкуванні. Іншими словами, кожному викладачу треба оволодіти мистецтвом керувати «показником дистанції». Лише збалансованість у спілкуванні із студентами дозволить усунути авторитарність в системі їх взаємовідношень. Так як саме «золота середина» у цьому контексті регулює вчасний взаємообмін позиціями студента і викладача у форматі «суб'єкт- суб'єктних відносин».

До суто негативних стилів спілкування можливо віднести ті, що орієнтовані на «суб'єкт – об'єктні» відносини, тобто такі, в яких педагог як суб'єкт педагогічного процесу розглядає навчуваних як об'єкт своєї діяльності та не передбачає взаємообмін позиціями.

Так, «спілкування-залякування» базується на суворій регламентації діяльності, беззаперечному підкоренні, тоталітарному диктаті педагога. До цього типу спілкування призводить невміння педагога організувати продуктивне спілкування на основі захопленості співтворчістю. А це полишає навчальний процес комунікативної дружньої атмосфери, що виключає взаємодію його учасників.

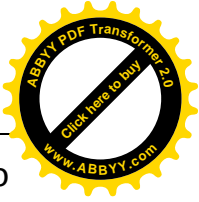
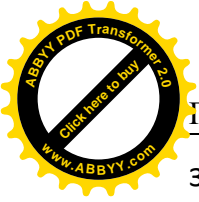
Іншою крайністю є «спілкування – загравання». Головною метою педагога стає бажання завоювати фальшивий авторитет, що суперечить педагогічній етиці. Нерозуміння важливості педагогічних завдань, відсутність досвіду професійної діяльності, комунікативної культури та боязнь відносин із студентами є головними факторами спілкування за таким типом.

«Спілкування – вищість» характеризується бажанням педагога продемонструвати свою перевагу над студентами. Такий викладач більше уваги приділяє самому собі, ніж інтересам та емоційному стану студентів.

До протилежної групи належать такі гуманістично спрямовані стилі, що характеризуються «суб'єкт – суб'єктною» взаємодією учасників навчального процесу, яка передбачає активність та паритетність відносин обох сторін. З цієї точки зору, найбільш продуктивним виявляється «спілкування на основі захопленості спільною творчою діяльністю», яке передбачає спільну зацікавленість, співтворчість та співдружність. Цей стиль притаманний діяльності відомого українського педагога В. О. Сухомлинського. Користуючись цим стилем будував свою систему взаємодії з учнями й В. Ф. Шаталов. Говорячи про систему взаємовідносин педагога з його учнями, А. С. Макаренко відзначав, що вчитель повинен бути і старшим наставником, і співучасником спільної діяльності водночас. А таке можливо лише за умови ставлення самого викладача до творчого пошуку у співпраці з навчуваними.

Ефективним вважається і стиль педагогічного «спілкування на основі дружньої прихильності». Такий стиль стимулює захопленість спільною творчою діяльністю, але на тлі плідності взаємовідносин учасників навчального процесу особливої важливості набуває «доцільність та ступінь дружності». Так як надмірне бажання, наприклад, молодого викладача уникнути конфліктів у стосунках із студентами, а також невеличка різниця у віці часто призводить до незворотного панібратства.

Отже, вищевказані стилі знаходять своє відображення у характері взаємодії викладача та студентів, який передбачає комплекс різноманітних

зв'язків та взаємовідносин, особливостей кожного індивіду, його емоційних проявів та переконань.

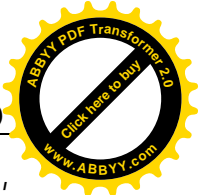
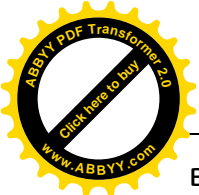
Звідси стає зрозумілим співвідношення стилів педагогічного спілкування та керівництва, що також формують характер педагогічної взаємодії учасників навчального процесу.

Перше експериментальне дослідження стилів керівництва було проведено у 1938 році німецьким психологом Куртом Левіним, якому належить класифікація стилів, що є актуальною й у наш час.

Перший з них, авторитарний стиль передбачає повне домінування педагога, який, виходячи з особистісних установок, встановлює цілі та завдання навчальної діяльності та надає суб'єктивну оцінку її результатам. В цьому форматі викладач демонструє свою перевагу, не коментує свої дії та виявляє вимогливість й категоричність, що відбивається у тоні та формі звернення до студентів. Низький рівень сприйняття особистості студента або повна відсутність емоційного співчуття призводить до спілкування, що базується на дисциплінарних впливах викладача та повному йому підкоренні. Такий стиль керівництва вбирає в себе «спілкування – залякування» та «спілкування – вищість», які повністю пригнічують ініціативність студента та його активність, породжують неадекватність самооцінки та невпевненість у своїх силах, що в цілому гальмує розвиток особистості. Отже, між учасниками навчального процесу, за порівнянням Г. І. Щукіної, з'являється змістовний та емоційний бар'єр, що робить неможливим впровадження «суб'єкт – суб'єктної» моделі педагогічної взаємодії.

Ліберальний (або анархічний) стиль спілкування відрізняється прагненням педагога мінімально втручатися в навчальну діяльність, тим самим звести до мінімуму свою відповідальність за її результати. Домінуюча дистанційність у відношеннях, що породжує непорозуміння та відсутність довіри студентів інколи прикрашена заграванням до навчуваних з метою уникнути будь-якого конфлікту. Отже, ліберальний стиль педагогічного керівництва являє собою своєрідне змішування стилів педагогічного «спілкування-дистанція» у крайньому його вигляді та «спілкування – загравання».

Таким чином, незважаючи на існуючу, на перший погляд, протилежність між цими двома стилями, їх об'єднує те, що базовими для них стали саме негативні стилі спілкування, які у чистому вигляді апріорі не

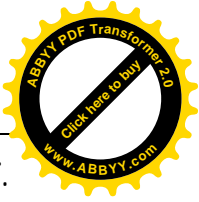
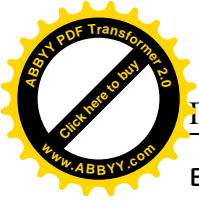

вкладаються у рамки гуманістично орієнтованого навчального процесу, який спрямований на досягнення усвідомлюваних особистісно значимих цілей, де суб'єкти процесу навчання виступають як активні, рівноправні, за мірою їх знань та можливостей, партнери.

Альтернативою вищезгаданим стилям є демократичний (діалогічний) стиль керівництва, коли спілкування та діяльність будується на творчій співпраці учасників навчального процесу. Так, педагог ставить за мету підвищення у взаємодії саме ролі студента. Тому він мотивує свою діяльність, підтримує право навчуваного на відстоювання своєї позиції, заохочує до активної діяльності та самостійного вирішення навчальних завдань. У студента формується адекватна самооцінка, а навчання стає вмотивованим. Цей стиль характеризується позитивною емоційною атмосферою, збалансованістю вимогливості та дружності і довіри, що сприяє становленню гуманістичних відносин. У гуманітарних ВНЗ деякі прийоми цього стилю допомагають студентам творчо та без почуття страху за оцінку демонструвати свої знання та вміння або висловлювати свою точку зору, наприклад, у діловій грі на заняттях з історії, іноземної мови, тощо. За даними спостереження, саме цей стиль є найбільш привабливим для більшості студентів. Це зумовлено ще й суто психологічними особливостями студентського віку (18–24 роки), коли на тлі розвитку вербального інтелекту та активного інтересу до всього нового має місце динамічність збудження та прагнення до самостійної творчості й самоствердження [1, 216].

Отже, у цьому стилі знаходять своє застосування так звані позитивні стилі педагогічного спілкування, а саме: «спілкування на основі захопленості спільною творчою діяльністю» і «спілкування на основі дружньої прихильності». І хоча за зовнішніми показниками своєї діяльності педагоги демократичного стилю керівництва поступаються результатам своїх авторитарних колег, але більш благополучний соціально-психологічний клімат у таких групах студентів дозволяє в майбутньому отримати творчого, урівноваженого, впевненого в своїх силах фахівця, який уміє самостійно приймати виважені рішення.

Втім, педагог не може виключити із свого педагогічного арсеналу жоден з описаних прийомів. Наприклад, елементи авторитарного стилю конче потрібні «викладачу-демократу» у ході організації складного виду діяльності, вивченні більшого об'єму матеріалу, або, інколи, для

встановлення порядку, дисципліни, що сприяє збалансованості дистанції. Такий стиль, як свідчить практика, часто застосовується у вищих технічних закладах, так як він дозволяє економити академічний час та виконувати завдання, що вимагають великої зосередженості та точного дотримання інструкцій викладача.

А елементи ліберального стилю допоможуть в організації творчої діяльності, коли саме позиція невтручання педагога сприятиме самостійності студентів у вирішенні навчальної проблеми.

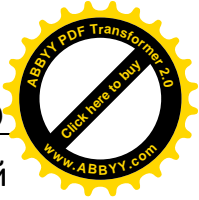
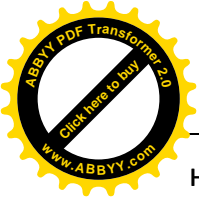
Необхідно зазначити, що у реальному житті вищеперелічені стилі зустрічаються дуже рідко. Тому для вибору свого стилю викладачу треба вдатися до свого «змішаного» стилю керівництва, обрати свою «золоту середину».

Спонування до вибору стилю спілкування (як і стилю будь-якої діяльності), як стверджує В. С. Мерлін у своїх останніх працях, виходить із вищих ієрархічних рівнів інтегральної індивідуальності. Отже, стиль керівництва педагога повинен відрізнятися гнучкістю та варіативністю в залежності від конкретних умов, педагогічних цілей та психологічних особливостей суб'єкту.

Так, узагальнення результатів дослідження стилів педагогічного спілкування та їх співвідношення із стилями керівництва, що зумовлюють вибір моделі педагогічної взаємодії в аспекті гуманізації навчального процесу у вищій школі, дозволяють дійти таких **висновків та перспектив подальшої розвідки**:

Педагогічна взаємодія в межах традиційної освітньої парадигми розглядалася та вкладалася у досить просту схему: *Суб'єкт* (викладач) повідомляє, вимагає, питає; *об'єкт* (студент, учень) запам'ятовує, виконує, відповідає. Тому поширеним та улюбленим стилем керівництва переважної більшості викладачів радянського періоду був авторитарний. Швидкий приріст знань, можливість охопити велику студентську аудиторію, що було так потрібно державі у післявоєнні часи лише сприяли закріпленню такої моделі. Але наслідком домінування такої педагогічної моделі стало розімкнення ланцюжка «знання-практика-реальна діяльність», тобто неспроможність радянських фахівців творчо та самостійно приймати рішення.

Потреба сучасної вищої школи підготувати конкурентоспроможного

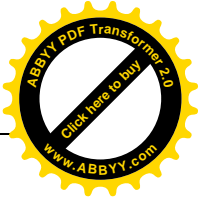
на сучасному ринку праці фахівця зумовлює процеси гуманізації й демократизації педагогічного процесу, розвиток самоврядування, творчості в атмосфері взаєморозуміння та співробітництва, які позначаються на необхідності удосконалення стилю педагогічного спілкування та керівництва. Сьогодні вибір стилю спілкування зумовлюється суб'єкт – суб'єктною моделлю педагогічної взаємодії учасників навчального процесу, що базується на їх взаємовпливі один на одного з метою досягнення спільної мети.

При цьому викладач не повинен відкрито демонструвати свою педагогічну позицію. Для студентів слова і вчинки повинні сприйматися як прояв його власних переконань, а не тільки як виконання обов'язку. Тому закономірним є твердження, що в структурі «суб'єкт – суб'єктної» моделі організації педагогічної взаємодії домінуючим є дії організуючого характеру, а при традиційному підході до педагогічної діяльності – дисциплінуючого.

У сутності стилю педагогічного керівництва відбиваються такі базові дескриптори характеру педагогічної взаємодії, як комунікативні здібності викладача та його культура, творча індивідуальність педагога, особливості тих, хто навчається, готовність та внутрішня спрямованість викладача на створення атмосфери саморозкриття кожного з суб'єктів навчальної діяльності. А тому вибір формування стилю педагогічного керівництва передбачає, насамперед, ситуативно та індивідуально підібрані «суміші» різних стилів спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы : учеб.-метод. пособ. / С. И. Архангельский. – М. : Высш. школа, 1980. – 368 с.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – [2-е изд., доп., испр. и перераб.]. – М. : Университетская книга, Логос, 2008. – 384 с.
3. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
4. Коротаева Е. В. Педагогическое взаимодействие: становление дефиниции / Е. В. Коротаева // Педагогическое образование. – 2007. – № 5. – С. 73–83.
5. Педагогика: Большая современная энциклопедия / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн. : Современное слово, 2005. – 720 с.
6. Тлумачний словник сучасної української мови: Близько 50 000 сл. / [уклад. І. М. Забіяка]. – К. : Аріф, 2007. – 512 с.
7. Толочек В. А. Стили профессиональной деятельности / В. А. Толочек. – М. : Смысл, 2000. – 199 с.

РЕЗЮМЕ

Е. В. Гончар. Выбор стиля педагогического общения в аспекте организации педагогического взаимодействия участников учебного процесса в системе высшей школы.

В статье характеризуется стили педагогического общения, а также рассматривается их соотношения со стилями руководства, выбор которых во многом определяет модель педагогического взаимодействия участников учебного процесса в высшей школе Украины второй пол. XX ст. Обосновывается, что специфика понятия стиля педагогического управления обуславливает ряд базовых дескрипторов характера педагогического взаимодействия, определяющих всю образовательную парадигму высшей школы.

Ключевые слова: общение, стиль, отношение, субъект, взаимодействие, руководство, интерактивный, образовательная парадигма.

SUMMARY

O. Gonchar. Choice of pedagogical communicative style in aspect of educational process participants in higher institutes.

This article is devoted to the analysis of the essence of pedagogical communicative style of the educational process participants. It is also exposed the specific correlation of the leadership styles the choice of which defines the model of pedagogical interaction. It is substantiated that the specificity of pedagogical communicative style presupposes the set of basic descriptors of the pedagogical interaction and forms the educational paradigm in whole.

Key words: communication, style, relations, subject, interaction, leadership, interactive, interactive paradigm.

УДК [005.3:378.015.311-057.87](043)

Т. В. Гребеник

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

СУТНІСНІ СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ГРОМАДЯНСЬКИМ ВИХОВАННЯМ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто питання про важливість формування у студентів ВНЗ високого рівня громадянської вихованості, висвітлено модель управління цим процесом. Подано компоненти процесу управління громадянським вихованням студентів вищого навчального закладу: концептуальний, процесуальний, оцінний. Розкрито взаємозв'язок етапів управління цим процесом.

Ключові слова: громадянське виховання, управління громадянським вихованням, рівень управління, модель, складові, функції управління, підходи, принципи, методи, етапи управління.

Постановка проблеми. Незалежно від епохи, соціальних та політичних змін, навіть соціальних катаклізмів, роль суспільства та держави у формуванні особистості залишається провідною. Нині в Україні ведеться пошук власних шляхів виховання високосвідомого громадянина з активною життєвою позицією, а отже, проблема виховання громадянина у вищому навчальному закладі пов'язана з необхідністю переосмислення теоретичних основ громадянського виховання, врахування сучасної суспільної ситуації, що